

KONTRACEPCIJA vs POBAČAJ (7): Europski Atlas kontracepcije i zašto je Hrvatska među deset najgorih

Piše: Renata Ivanović | 26/09/2024

Procjenjuje se da u svijetu 257 milijuna žena, koje žele izbjeći trudnoću, ne koriste sigurne, moderne metode kontracepcije, što dovodi do oko 121 milijun neželjenih trudnoća godišnje. Što je gotovo polovica svih trudnoća. Prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i Guttmacher instituta više od 60 posto neželjenih trudnoća završi pobačajem, a 45 posto svih pobačaja izvedenih u svijetu nije siguran. Posebice u zemljama u kojima je pobačaj zakonom zabranjen ili strogo ograničen. Nesiguran pobačaj rezultira s približno 23 tisuće smrti majki svake godine i s milijunima zdravstvenih komplikacija. Stopa pobačaja u razvijenim zemljama, zapadna i sjeverna Europa, s visokim dohotkom i seksualnom edukacijom u školama znatno je niža – oko 11 na tisuću žena, dok je najviša u Latinskoj

Americi i na Karibima, gdje je stopa pobačaja 44 na tisuću žena te Africi gdje se kreće oko 33 na tisuću žena. U istočnoj Europi ona je 31 na tisuću žena.

Kontracepcija je kao zdravstvena metoda najbolja prevencija pobačaja, ali su, unatoč tome, ulaganja brojnih svjetskih država u tu zdravstvenu preventivu vrlo niska. Izostaju edukacije, zdravstvene politike kojima se kontracepcija učini lako dostupna kao i kampanje informiranja i promicanja upotrebe modernih kontracepcije, kojih danas na tržištu ima više od 30.

Hrvatska ulazi u skupinu onih zemalja koja ima loše zdravstvene politike zbog čega kontracepcija, posebice moderne, pouzdane, dugodjelujuće i reverzibilne vrste, nije dostupna, jer cijeli set tih vrsta nije registrirala. Ulazi i u onu skupinu zemalja u kojima je kontracepcija skupa velikom dijelu građana, posebice mladim ljudima i adolescentima i siromašnima. Javnozdravstveni naponi za informiranje građana o kontracepciji svedeni su na minimum. Gotovo da ih nema. Postoji samo jedna internetska stranica nastala u suradnji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) i Hrvatske udruge za borbu protiv HIV-a i virusnog hepatitisa (HUHV), **spolnozdravlje.hr**, gdje su date jako oskudne informacije o kontracepciji, mnoge vrste uopće se ne spominju, a temu obrađuje samo jedno poglavlje i to s naglaskom na korištenje kondoma, prvenstveno kao zaštitu od spolno prenosivih bolesti, a sekundarno zaštitu od neželjene trudnoća. Ne postoje organizirana savjetovanja o kontracepciji za mlade, imamo samo jedno Savjetovalište za zdravlje mladih u Zagrebu koje je mladima otvoreno i za savjetovanje o kontracepciji. Ne postoji standard, uobičajena praksa ginekologa i liječnika savjetovati pacijentice i pacijente o zaštiti od neželjene trudnoće, osim kad za to nisu upitani od samih pacijenta. S druge strane primjetan je posljednjih godina i trend slučajeva da ljekarnici odbiju izdati kontracepciju, iako je recept liječnik propisao, pozivajući se na priziv savjesti.

Hrvatska na dnu liste zemalja na europskom Atlasu kontracepcije

Zbog navedenih razloga i još niza drugih Hrvatska posljednjih godina klizi prema dnu ljestvice europskog Atlasa kontracepcije kojega izrađuje Europski parlamentarni forum za seksualna i reproduktivna prava (EPF) unazad sedam godina. Ove je godine rangirana na 37. mjestu među ukupno 47 europskih zemalja, u koliko EPF prikuplja i obrađuje podatke o kontracepcijskim uslugama.

Online nasilje je jednako stvarno kao i offline!

Prijavi na platformi Neon

Prijavi online nasilje

BaBe! **AEM** **AGENCY FOR ELECTRONIC MEDIA** **VLADA REPUBLIKE HRVATSKE** **Ured za odgoj** **Financijsko sredstvo** **Europske unije**

Projekt je financiran sredstvima Europske unije iz programa ERAR (Godina Jednosti, Prava i vrijednosti) i sufinanciran sredstvima Ureda za odgoj Vlade Republike Hrvatske, Univerziteta i srednjoškolske zajednice u okviru projekta ERAR i njenih partnera. Europska unija i Europska komisija ne mogu biti smatrane odgovornima za informacije sadržane u ovom promidžbenom materijalu.

Stručnjaci koji podatke prikupljaju i analiziraju te rangiraju, fokusirani su na tri glavna područja: na dostupnost kontracepcije i dostupnost pojedinih vrsta kontracepcije, na praksu javnozdravstvenog sustava o savjetovanju građana u planiranju obitelji te na informacije o kontracepciji koje javno

zdravstvo pruža na internetu. Ocjenjuju se i javne politike koje podupiru korištenje kontracepcije kao i cijene, odnosno, da li javno zdravstvo i u kojoj mjeri te kome sve pokriva troškove kontracepcije. EPF Kontracepcijski atlas izrađuje sedam zadnjih godina, a Hrvatska je značajno na njemu počela padati u posljednje tri godine. Između ostalog, zbog nedostupnosti bezreceptne kontracepcije i manjka informacija o tome gdje se kontracepcijska sredstva mogu nabaviti. Kao i zbog činjenice da si mnogi ljudi ne mogu priuštiti kontracepciju ili nisu dovoljno upoznati s tim što kontracepcija zapravo jest.

U Hrvatskoj je kontracepcija nedostupna bez recepta, a nedostupna je i informacija o tome gdje uzeti kontracepcijska sredstva. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) pokriva troškove hormonske spirale samo u slučaju medicinskih indikacija, odnosno kao oblik liječenja bolesti. Također, Hrvatska ne pokriva troškove kontracepcije za mlade osobe ni za ranjive skupine poput nezaposlenih ili osoba niskih primanja. Vrste dugotrajne reverzibilne kontracepcije, kao što su implantati i injekcije, kao što smo već napomenuli, Hrvatska uopće nema ni registrirane.

14 zemalja uvelo besplatnu kontracepciju

Premda je zamjetan pozitivan napredak u većem dijelu Europe, Atlas za 2024. pokazuje da su trendovi pada u istočnim zemljama zabrinjavajući, dok su u pozitivni kod zapadnih zemalja koje i drže vrh ljestvice. Besplatnu kontracepciju do 25. godine života uvelo je 14 zemalja, a 20 zemalja uključuje kontracepciju u svoje nacionalne zdravstvene sustave. Samo 19 zemalja ima stranice na kojima njihove vlade nude dobre i pouzdane informacije. Istraživanje je pokazalo da 89 posto analiziranih zemalja pokriva savjetovanje unutar nacionalnog sustava, a 43 posto pokriva kontracepciju u svojem nacionalnom zdravstvenom sustavu, uključujući dugodjelujuće reverzibilne kontraceptive (LARC), kao što su IUD i implantati.

Najbolje i najgore države rangirane po dostupnosti i uslugama kontracepcije

Kako je Atlasu cilj promicanje ravnopravnog pristupa kontracepciji, isticanje nejednakosti diljem Europe i zagovaranje poboljšanja politika reproduktivnog zdravlja rezultati Atlasa pružaju vrijedne uvide kreatorima politika, zdravstvenim radnicima i aktivistima.

Najbolje ocijenjene zemlje

✎ **Francuska:** Konzistentno se nalazi među prvima zahvaljujući širokom pristupu kontracepciji, sveobuhvatnim politikama nadoknade troškova i jakim uslugama planiranja obitelji. Zemlja ima dugu povijest promicanja reproduktivnog zdravlja i prava, a kontracepcija je široko dostupna. Ima sveobuhvatno spolno obrazovanje, univerzalnu zdravstvenu skrb i širok raspon mogućnosti

kontracepcije, uključujući kontracepciju za mlade ljude koju subvencionira država. Korištenje modernih kontracepcijskih sredstava je široko rasprostranjeno, a hitna kontracepcija također je lako dostupna bez recepta

- **Belgija:** Visoki rezultati za njezine kontraceptive koje subvencionira država i dobro razvijene savjetodavne i obrazovne resurse.
- **Velika Britanija:** Snažan pristup uslugama kontracepcije putem Nacionalne zdravstvene službe (NHS), zajedno sa širokom dostupnošću informacija o kontracepciji. Za sve skupine društva besplatni su svi oblici kontracepcije, uključujući i za mlađe od 16 godina, a dostupne su i oralne kontracepcijske pilule bez recepta.
- **Nizozemska:** Poznata je po svom progresivnom pristupu seksualnom i reproduktivnom zdravlju i upotreba kontracepcije je visoka, s jakim naglaskom na obrazovanje i dostupnost. Zemlja ima sveobuhvatan spolni odgoj koji počinje u ranoj dobi, lak pristup različitim metodama kontracepcije i zdravstveni sustav koji podržava usluge reproduktivnog zdravlja. Nizozemska također ima niske stope neželjenih trudnoća i trudnoća u tinejdžerskim godinama, što odražava učinkovitu upotrebu kontracepcije.
- **Švedska:** Nudi besplatnu ili subvencioniranu kontracepciju mladim ljudima i nudi sveobuhvatan spolni odgoj. Zemlja također ima visoku razinu rodne ravnopravnosti, koja podržava informirane i autonomne izbore kontracepcije. Švedska ima dobro razvijen sustav javnog zdravstva sa snažnom potporom reproduktivnim pravima i nudi široke mogućnosti kontracepcije, savjetovanje i internetske resurse.
- **Luksemburg:** Posljednjih godina pruža snažnu državnu potporu uslugama kontracepcije i sustavima naknade i ove se godine popeo na prvo mjesto ljestvice, ispred Velike Britanije, koja je godinama držala primat. Skok se dogodio nakon što je Luxemburg uveo besplatan pristup kontracepciji. Pravo besplatnu kontracepciju i to na sve oblike kontracepcije ima svaka osobu sa zdravstvenim osiguranjem bez obzira na dob.

Za čak tri mjesta na ljestvici u samo godinu dana skočila je Slovenija, s devetog se popela na šesto, a valja napomenuti da je Srbija zbog bolje dostupnosti kontracepcije u Atlasu 2024. godine za čak 16 mjesta bolje rangirana od Hrvatske.

Najlošije ocijenjene zemlje

- **Poljska:** Poznata po restriktivnim politikama reproduktivnog zdravlja, Poljska se nalazi na dnu ljestvice zbog ograničenog pristupa kontracepciji i nedostatka sveobuhvatnih usluga planiranja obitelji. U Poljskoj nije dostupna kontracepcija ni u hitnim slučajevima.

- **Mađarska:** ima lošu ocjenu zbog ograničenog pristupa kontracepciji i nedovoljno razvijene politike o reproduktivnom zdravlju i spolnom obrazovanju i nalazi se predzadnja na ljestvici. U Mađarskoj, kao i u Poljskoj političari opravdavaju ograničavanje reproduktivnih prava žena argumentacijom pada populacije.
- **Slovačka:** Slično kao u Mađarskoj, pristup kontracepciji ograničava politika u Slovačkoj uskratim javnog financiranja i neadekvatnim uslugama planiranja obitelji. Slovačka je u 2024. rangirana tek jedno mjesto niže od Hrvatske.

Ispred Hrvatske Kontracepcijski atlas u 2024. rangira niz zemalja poput **Grčke, Malte, Rumunjske, Moldavije...**, koje su godinama bile svrstavane u skupinu onih najgorih zemalja po dostupnosti kontracepcije i i kvaliteti zdravstvenih usluga preventive neželjene trudnoće i poštivanja prava na reproduktivno zdravlje.

Zemlje zapadne i sjeverne Europe općenito imaju najbolje rezultate zahvaljujući dobro uspostavljenim sustavima javnog zdravstva, progresivnim politikama reproduktivnog zdravlja i značajnim javnim ulaganjima u usluge planiranja obitelji. Zemlje istočne i južne Europe, u koju je grupaciju rangirana i Hrvatska, nisko su na ljestvici često zbog konzervativnih stavova i regresivnih politika prema seksualnom i reproduktivnom zdravlju što rezultira ograničenom državnom potporom kontracepciji te nedostatku seksualne edukacije u obrazovanju djece i mladih.

7 novih metoda kontracepcije u istraživanju i kliničkim ispitivanjima

Farmaceutska industrija neprestano radi na istraživanjima unaprijeđenih ili novih metoda kontracepcije koje mogu omogućiti bolju dostupnost uslugama zaštite od neželjene trudnoće. Ovo je šest novih inovacija koja se nalaze u fazi testiranja:

1 ➤ Kontracepcijski vaginalni prstenovi nove generacije

Fleksibilni silikonski prstenovi koji se sami umeću u tijelo i otpuštaju kontracepciju, mogu biti mjesečni ili godišnji, odobreni su još 2018., međutim, sada se radi na njihovom usavršavanju. Obje opcije prstena koriste kombinaciju istog hormon estrogen, etinil estradiol i različite vrste hormona progestina. Iako ove opcije hormona dobro funkcioniraju za mnoge pojedince, za druge mogu uzrokovati nuspojave ili rizike, stvarajući potrebu za prstenima s alternativnim hormonima i prstenima koji nisu hormonski. Population Council razvija prsten koji koristi alternativne hormone, a rezultati kliničkih ispitivanja objavljeni 2024. pokazali su sigurnost i učinkovitost. U tijeku je 3. faza ispitivanja.

2 ➤ Biorazgradivi kontracepcijski implantat

Današnji kontracepcijski implantati su male, fleksibilne šipke umetnute ispod kože koje kontinuirano oslobađaju hormone za sprječavanje trudnoće. Iako su sigurni i dugotrajni, nakon tri godine mora ih ukloniti liječnik. To može biti problem, osobito u okruženjima s niskim resursima diljem svijeta gdje ima manje obučanih zdravstvenih radnika, pa udaljenost i cijena mogu poslužiti kao prepreke skrbi.

Biorazgradivi kontracepcijski implantati, koji se otapaju u tijelu, mogu biti praktičnija opcija. Razvijaju ih FHI 360 i razvojni partneri pH Sciences i Gesea Biosciences, uz financiranje Zaklade Bill & Melinda Gates, a nazvan je Casea S. Može pružiti zaštitu od neželjene trudnoće 18 do 24 mjeseca. Implantat se sada testira u prvoj fazi kliničkog ispitivanja.

3 Kontracepcijski flasteri s mikro iglicama

Za dugotrajniju zaštitu sve se više žena odlučuje koristiti kontracepciju u injekcijama. Međutim, potreba za redovitim injekcijama i posjetima liječniku mogu ovo učiniti manje poželjnim izborom mnogim ženama kojima odlazak liječniku zbog udaljenosti ili financija nije uvijek moguć. Uz potporu Američke agencije za međunarodni razvoj kroz Plan za hitne slučajeve predsjednika SAD-a za pomoć u borbi protiv AIDS-a, PATH razvija kontracepcijski flaster s mikroiglicama, jednostavan za korištenje, koji se samostalno primjenjuje i koji bi mogao pružiti zaštitu od neželjene trudnoće i HIV-a. Trenutno je u pretkliničkom razvoju.

4 Biorazgradivi flaster s progestinom

FHI 360, u partnerstvu s Populacijskim vijećem i Georgia Institute of Technology, trenutno razvija biorazgradivi flaster koji sadrži samo progestin, a ispituje je u predkliničkoj fazi uz potporu Američke agencije za međunarodni razvoj i Zaklade Gates.

5 Dugotrajnije kontracepcijske injekcije

Najčešće korištena kontracepcijska injekcija, depo-medroksiprogesteron acetat (DMPA), odobrena od strane FDA još 1992., nudi dugotrajniju opciju od dnevne pilule, s tromjesečnim razmakom između injekcija. Međutim, ta vrsta kontracepcije traži ipak česte posjete liječniku, pa ima zato i najveću stopu prekida. Za pojedine žene ima i neugodne nuspojave kao što su menstrualne nepravilnosti, debljanje i gubitak gustoće kostiju. FHI 360 je usred Faze 3. ispitivanja testiranja šestomjesečne verzije DMPA koja se ubrizgava pod kožu, a ne u mišić, što bi moglo ponuditi dugotrajniju opciju s nižom dozom koja je praktičnija i predstavlja manji rizik od nuspojava za korisnike. Očekuje se da bi ova kontracepcija mogla biti odobrena već 2025. ili 2026. ako se ispitivanja pokažu uspješnima.

6 Muška hormonska kontracepcija

Potreba za muškim kontracepcijskim opcijama, osim kondoma i vazektomije, kako bi se muškarcima omogućilo ravnopravnije dijeljenje odgovornosti za kontracepciju sve je više prepoznata. Brojne su tehnologije u razvoju, uključujući tehnologije koje koriste hormone za ometanje procesa stvaranja sperme. Population Council je razvio novu i jednostavnu za korištenje, reverzibilni hormonski gel, koji se svakodnevno nanosi na ramena i, ako bude odobrena, bila bi prva opcija takve vrste za muškarce. Rane studije pokazale su da se dobro podnosi i da ne uzrokuje ozbiljne nuspojave. Studija faze 2b dala je obećavajuće rezultate, a drugi dio ispitivanja sada je u tijeku.

7 Muška nehormonska kontracepcija

Razvijaju se i nehormonske metode muške kontracepcije. One ciljaju na specifične procese kasnije u razvoju spermija i mogle bi početi i prestati djelovati brže, možda čak do točke uzimanja proizvoda na zahtjev neposredno prije spolnog odnosa. Jedna nedavna studija na miševima identificirala je novu nehormonsku, reverzibilnu metodu koja cilja na proteinski kompleks važan tijekom proizvodnje sperme, pri čemu lijek uspješno zaustavlja proces bez stvaranja nuspojava ili izazivanja nepovratnih učinaka. Druga nedavna studija na miševima identificirala je različite ciljane proteine potrebne za plodnost, pronalazeći slične pozitivne rezultate.

Contraline i Next Life Sciences također razvijaju nehormonske proizvode koji djeluju tako da blokiraju sjemenovod pomoću injekcijskog gela. Contraline je ove godine objavio pozitivne privremene rezultate prvog ispitivanja na ljudima.

Članak je objavljen u okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije (AEM)

